

Poëzie

Poëzie is revolutie in Jemen

Terwijl poëzie in het Westen steeds meer iets voor een select groepje fijnproevers wordt, geniet ze in Jemen onverminderde populariteit. Poëzie is niet alleen kunst, het is ook een politieke daad. En dichters zijn revolutionairen. De beroemde Jemenitische dichter al-Maqaleh maakte al eerder een revolutie en twee burgeroorlogen mee. En onder jongeren dient zich een nieuwe generatie aan.

Anna Bukhari

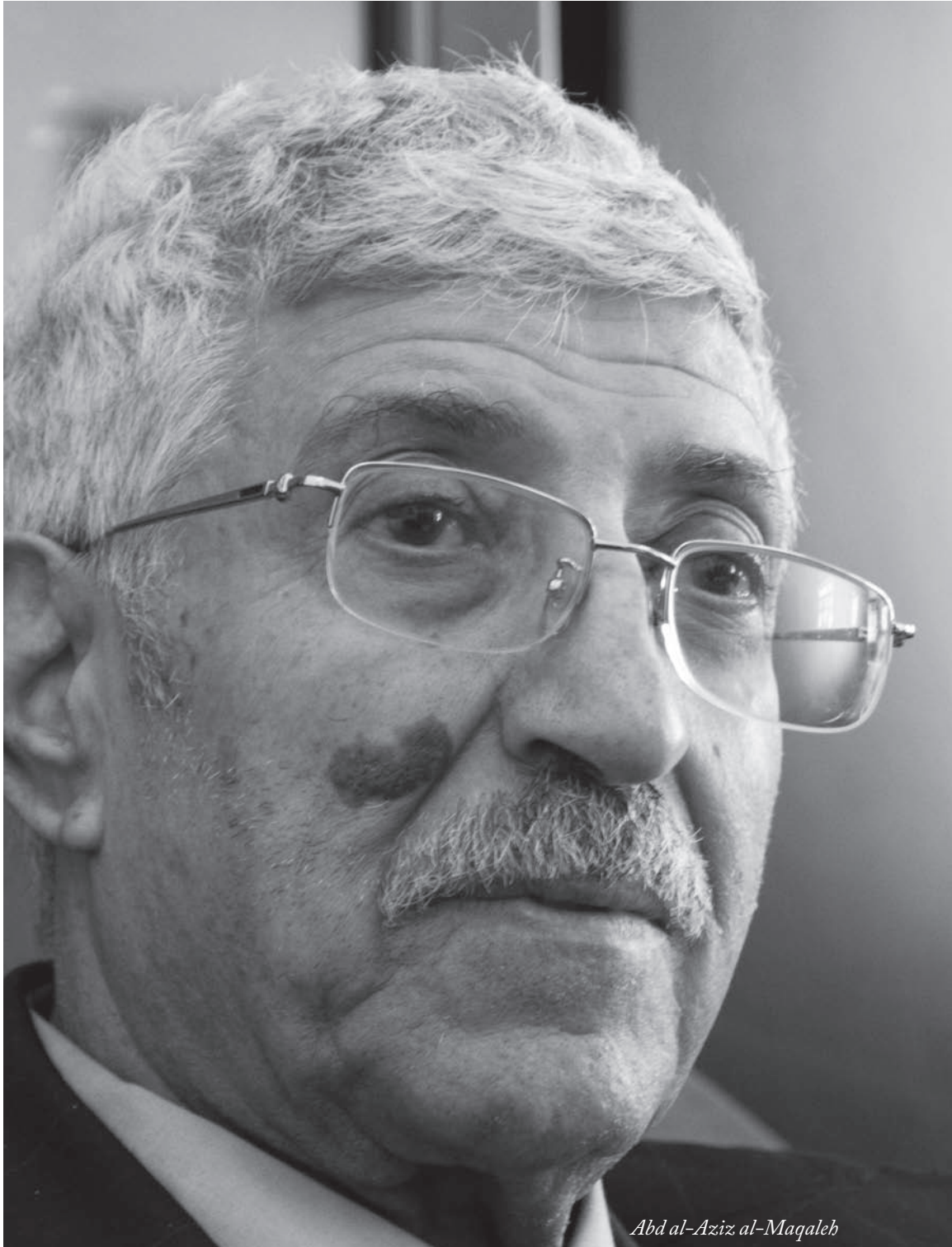
Vrijdag 18 maart kregen de schutters op de omringende daken van het Taghir (Veranderings) Plein in Sana'a, de hoofdstad van Jemen, de vrije hand: meer dan vijftig, vooral jonge, men-

sen werden gedood en meer dan honderd raakten gewond. Op dit plein, waarvan de naam maar een letter verschilt met die van het Tahrir (Bevrijdings) Plein waar de aanhangers van de president demonstreren, hebben zich de tegenstanders van het regime verenigd.

Twee weken later verscheen het volgende gedicht van de beroemde Jemenitische dichter Abd al-Aziz al-Maqaleh in de Arabische kwaliteitskrant *al-Quds al-Arabi*. Het werd al snel gelinkt naar tientallen internetkranten, weblogs en Facebookpagina's. Een blogger noemde het zelfs 'de Miss Universe van de Arabische dichtkunst.' Het was niet zijn eerste reactie op de Arabische lente: al eerder schreef al-Maqaleh twee gedichten in dezelfde krant om de Egyptische revolutie te steunen.

Rouwgedicht voor de martelaren van Bloedige Vrijdag¹

mijn vertrouwen in de poëzie heeft me verraden
 een stroom van bloed
 uit de borst van het plein
 heeft het aangezicht van de woorden bedekt
 en onherkenbaar voor mijn oog
 werden haar vormen en kleuren
 bloed
 bloed
 bloed
 het belegert mijn geest en mijn tong
 en verhult de horizon

Abd al-Aziz al-Maqaleb

het spettert op het brood van de mensen
 drupt op de borden
 en op de koffieglazen
 op de ogen van de kinderen

* *

wat is het voor duisternis die zijn lijken
 werpt op het middaguur van onze stad
 die geschapen werd uit licht?

wat is het voor dag
 waarvan de bloedige uren
 uitkijken over het plein
 in tijden
 van duisternis?
 die jaagt op jongeren
 in hun leeftijd vol dromen

in het beeld van de toekomst
 is niet moois meer...

o welk een schaamte!
 wanneer het licht wordt gedood
 door de kogels van blinde haat
 en ik bezit niets anders dan bleke woorden
 en tranen die neervloeien op papier

ik zeg jullie
 hoeveel helden en offers
 heeft dit volk gegeven
 op het pad van de vrijheid!

* *

o Ghayman! o Ayban!²
 braken jullie niet
 toen de tranen van de straat versteenden
 het hart van het plein samenknep van verdriet
 om het afscheid van onze zonen, die toegewijd waren
 aan de betekenis van 'verandering'
 terwijl ze met onbeschermd borst
 de kogels van het verraad ontvingen
 en de kostbare aarde van het vaderland omhelsden?
 tientallen doden
 honderden gewonden

is het genoeg dat je hart huilt, Ghayman?
 dat je ziel bedroefd wordt, Ayban?
 of moeten we een dam³ en bergen van mensen maken
 om deze barbaarse vloed te stoppen
 deze stromen van bloed te verhinderen?

(Vertaling in samenwerking met Asad Jaber)

Al-Maqaleh (1937) wordt samen met Mohammed Mahmud al-Zubayri en Abdallah al-Baraduni tot 'de Grote Drie' van de Jemenitische poëzie gerekend. Alle drie waren ze naast hun dichterschap ook politiek actief.

Al-Zubayri (1919-1965), de oudste van de drie, kwam uit een juristenfamilie, een groep die tot de religieuze *upperclass* van Jemen behoorde. Hij werd al jong wees, bezocht de eliteschool van imam Yahya in Ta'izz en studeerde in 1940 op kosten van een invloedrijke vriend van zijn vader, Ali al-Wazir, in Cairo, een periode die grote invloed had op zijn politieke ontwikkeling. Bij zijn terugkeer werd hij een van de vaste bezoekers van de *mazjlis* van (toen nog kroonprins) Ahmad, de latere imam van Jemen. Ahmad zocht een manier om, naast zijn imago van een wreed heerser, ook een beeld van zichzelf als staatsman, dichter en beschermer van dichters en hervormers te scheppen. Zijn *madjlis* in Taizz was een ontmoetingsplaats voor jonge dichters en intellectuelen, die er dagelijks bijeenkwamen om hun poëzie voor te dragen en politieke zaken te bespreken.

Al-Zubayri beschreef later hoe hij zijn beste gedichten voor imam Ahmad heeft gemaakt. Hij hoopte dat door hem te beschrijven als hervormer en charismatisch leider, de imam zou gaan handelen naar zijn beschrijving. Hij geloofde in die tijd ook dat hij met poëzie de mensen bewust kon maken van onrecht, zodat ze ertegen in opstand zouden komen. Toen zijn poëzie hierin faalde werd hij een van de leiders

van de revolutionairen en richtte hij mede de Liberale Partij en de *Free Yemenis* op. In april 1965 werd hij, tijdens de burgeroorlog die na de revolutie volgde, bij Jabal Barat in het noordelijk stamengebied vermoord.

Ook de blinde dichter al-Baraduni (1929-1999), tijdens zijn leven goed bevriend met al-Maqaleh, was politiek actief. In 1948, het jaar waarin imam Yahya vermoord werd tijdens de coup, zat al-Baraduni voor de eerste keer gevangen. In de jaren vijftig, zestig en zeventig zat hij meermaals gevangen vanwege de scherpe kritiek die hij in zijn gedichten uitte op de toenmalige heersers. Na de revolutie van 1962 werd hij journalist bij radio Sana'a, een belangrijk medium in een land waarvan het merendeel van de bevolking analfabeet was en de tv nog niet bestond. In 1969 werd hij directeur. Naast zijn gedichten schreef hij meerdere boeken, waaronder een politieke geschiedenis van Jemen na de revolutie: *al-Thaqafah wa al-Thawrah* (Cultuur en Revolutie), dat nog steeds in elke boekwinkel in Sana'a verkrijgbaar is.

Van de Grote Drie is al-Maqaleh de enige die nog leeft en ook deze nieuwe omwenteling in Jemen meemaakt. Als kind leerde hij al vroeg wat politiek voor iemands leven kan betekenen: toen hij zeven jaar oud was verhuisde zijn familie naar het noordelijk stamengebied, waar imam Yahya zijn vader gevangen had gezet. In de jaren zestig studeerde hij in Egypte, zoals veel revolutionairen van zijn generatie. In 1969, toen hij 31 was, maakte hij de zeventigdaagse

Een optreden van al-Adru'i. © www.youtube.com/watch?v=eFTtQ_8npBE&feature=related

belegering van Sana'a mee tijdens de burgeroorlog en in 1994 was hij in dezelfde stad tijdens de burgeroorlog met het Zuiden, na de eenwording. Behalve politiek, vormen ook de (pre-islamitische) geschiedenis van Jemen en zijn eigen leven belangrijke thema's in zijn werk. De vorm van zijn gedichten is vaak de *qasidah*; lange persoonlijke en verhalende gedichten, die in de stilte van de studeerkamer gemaakt worden en daarna gepubliceerd worden of tijdens qat-sessies worden voorgedragen.

Hoewel al-Maqaleh over de gebeurtenissen op het Veranderingsplein dicht, zul je hem daar niet snel zelf aantreffen. 'Al-Maqaleh is minder populair bij de jongeren,' zegt Moosa Elayah, die als politicoloog zeven jaar aan de Universiteit van Sana'a werkte. Nu hij in Nederland woont voor zijn promotieonder-

zoek, chat hij elke dag met zijn studenten die demonstreren op het Veranderingsplein. Hij vervolgt: 'Al-Maqaleh was ook adviseur van de president, dat maakt dat men hem toch minder vertrouwt, hoewel hij een prachtig gedicht over de doden op het Veranderingsplein heeft gemaakt.'

Taal van de straat

Wie je wel aantreft op het grote podium van het Veranderingsplein is de jonge en populaire volksdichter Mohammed al-Adru'i.⁴ Gekleed in traditionele Jemenitische kledij begeleidt hij met elegante handgebaren zijn ritmische, half gezongen, half gesproken tekst. Na elke acht regels scandeert het duizendkoppige publiek het refrein: *'Ash-shaab yurid isqaat an-nizaam'* (Het volk wil de val van het regime!).

مع تحيات بن عاطف أبو جابر؛

Bemiddeling in Jemen met behulp van poëzie.

© www.youtube.com/watch?v=BoizhhGCL-w&feature=related

‘Het volk wil de val van het regime!’

‘Samen met de dichters Fahd al-Qarni en Saleh al-Waqi behoort al-Adru’i tot de kern van de opstandelingen,’ vertelt Elayah terwijl hij het YouTube filmpje bekijkt. ‘Zijn invloed is zo groot dat een van de oppositieleiders, Hamid al-Ahmar, hem financieel steunt en beschermt.’

Al-Adru’i komt uit een familie van dichters en begon zijn carrière als dichter op bruiloften en ramadanfeesten. Een van zijn kleine neef-

jes won op zevenjarige leeftijd de eerste prijs bij *Shā’ir al-Milyun* (Dichter van het Miljoen), een soort X-factor voor Arabische dichters. Toen president Saleh bij zijn terugkeer in Jemen aan het jochie vroeg wat hij het allerliefste wilde, antwoordde hij: ‘In het leger.’ En zo geschiedde. Op een YouTube filmpje zien we een mini-militair met drie sterren op zijn mini-uniform. Heel Jemen was vertederd.

In tegenstelling tot al-Maqaleh maakt al-Adru’i geen *qasida’s*, maar parodieert hij bestaande populaire zangers of borduurt hij voort op traditionele tribale poëzie. Zo is een van zijn succesnummers een variant op een *zāmil*. Deze dichtvorm wordt ter plekke gemaakt als twee stammen, die een conflict hebben, bij elkaar komen voor een confrontatie of een

حكم مشايخ يافع في قضية الشيخ علي بن عاطف جابر يافع

bemiddelingspoging. De zinnen rijmen telkens in paren. Het publiek herhaalt de regels of zingt een refrein. De *zāmil* van al-Adru'i op het Veranderingsplein is versierd met een intermezzo van Jemenitische rap.

'Al-Adru'i treedt elke dag op het Veranderingsplein op om de mensen te bemoedigen, te motiveren en over hun angst heen te tillen,' zegt Elayah. 'Hij zingt in het dialect van het volk, in de taal van de straat. Dat maakt hem zo ongekend populair en zo gevreesd door het regime. Al voor de revolutie zat hij verschillende keren in de gevangenis, net als Fahd al-Qarni.'

Elayah kijkt weer naar het scherm. Een uitgestrekte massa jonge en oude Jemenieten wuift mee op al-Adru'i's *zāmil*-tekst. Al-Adru'i' imiteert op ironische wijze president Abdullah Saleh, die bemiddelende voorstellen doet aan zijn volk. Elke keer brengt hij op smekende, vleiende en dreigende toon nieuwe argumen-

ten naar voren, maar het publiek scandeert alleen dat hij moet vertrekken. Dan verandert het ritme en terwijl de helft van de demonstranten het Jemenitische volkslied inzet, klinkt uit een andere hoek van het plein het gedicht van de Tunesiër Abu al-Qasim al-Shabi (1909-1934), dat niet alleen in Tunis, maar ook in Cairo en in de gehele Arabische wereld door duizenden tijdens hun demonstraties gezongen werd:

*Wanneer, op een dag, een volk kiest te leven
Dan antwoordt het Lot op hun roep...*

De poëzie van de revolutie in Jemen is aan de ene kant lokaal en aan de andere kant onlosmakelijk met de rest van de Arabische wereld verbonden.

Anna Bukhari is redacteur van ZemZem.

1. *Al-Quds al-Arabi*, 8 april 2011.
2. Ghayman en Ayban zijn twee bergen die Sana'a omringen.
3. Deze dam verwijst naar de beroemde dam van Marib in Zuid-Oost Jemen, een bekend thema in Jemenitische poëzie.
4. www.youtube.com/watch?v=eFTTQ_8npBE&feature=related, www.youtube.com/watch?v=0TY1cf7JCJA&feature=related, www.youtube.com/watch?v=0TY1cf7JCJA&feature=related en anderen